

2018-05-03
Ju2018/02627/L2

Justitiedepartementet

Länsstyrelserna i Stockholms,
Östergötlands, Skåne, Västra
Götalands, Dalarnas,
Västernorrlands och Norrbottens län

Adresser, se bilaga

Uppdrag till länsstyrelserna att ta fram riktlinjer för överförmyndare och ställföreträdare m.m.

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Skåne, Västra Götalands, Dalarnas, Västernorrlands och Norrbottens län att gemensamt

- ta fram riktlinjer för
  - hur ställföreträdare bör redovisa sin förvaltning,
  - hur överförmyndare bör granska ställföreträdares förvaltning, och
  - hur överförmyndare bör kontrollera en persons lämplighet som ställföreträdare,
- överväga i vilka avseenden insamlingen av statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet kan förbättras för att statistiken ska bli mer tillförlitlig och användbar i tillsynsverksamheten.

Länsstyrelsen i Stockholms län ska samordna redovisningen av uppdraget.

Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet) senast den 30 april 2019.

Bakgrund

Regeringens skrivelse med anledning av Riksrevisionens rapport om tillsynen av ställföreträdare och överförmyndare

Runt om i landet ställer en stor grupp människor upp som gode män, förvaltare eller förordnade förmyndare för ännu fler medmänniskor. I de allra flesta fall bidrar ställföreträdaren med ett stort ideellt engagemang och gör han eller hon en värdefull insats för att stödja en medmänniska i en utsatt

situation. Men tyvärr förekommer det att ställföreträdare på grund av okunskap, slarv eller i värsta fall ont uppsåt missköter sina uppdrag. Samhället har ett ansvar för att förebygga misskötsel och för att agera kraftfullt när så ändå sker.

I regeringens skrivelse 2017/18:128 Riksrevisionens rapport om tillsynen av ställföreträdare och överförmyndare konstaterar regeringen att de åtgärder och regelförbättringar som har genomförts på senare år inte kan anses vara tillräckliga för att säkerställa att tillsynen över ställföreträdarna och överförmyndarna är av sådan hög kvalitet att enskildas rättssäkerhet och lika-behandling fullt ut ska kunna garanteras. Vidare anser regeringen att det finns brister i regelverket och att det inte helt kan anses motsvara de krav som bör kunna ställas på ett modernt och rättssäkert system som ska hjälpa och skydda den enskilda personen. Mot den bakgrunden aviseras i skrivelsen att regeringen avser att vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare och för att anpassa och modernisera regelverket om ställföreträdare.

Förordningsändringar och uppdrag om länsstyrelsernas tillsyn och tillsynsvägledning

En viktig förutsättning för att tillsynen ska fungera på ett effektivt sätt är att tillsynsarbetet runt om i landet samordnas och att tillsynsaktörerna samverkar med varandra och med andra intressenter. Sommaren 2016 gav regeringen de berörda länsstyrelserna – länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Skåne, Västra Götalands, Dalarnas, Västernorrlands och Norrbottens län – i uppdrag att gemensamt vidta åtgärder för att förbättra tillsynen över och stödet till landets överförmyndare och överförmyndarnämnder. I uppdraget – som härefter benämns 2016 års regeringsuppdrag – angavs bl.a. att det är angeläget att tillsynen samordnas (dnr Ju2015/09334/L2 och Ju2016/03482/L2). Länsstyrelserna anför i sin slutrapport bl.a. att de regelbundet arbetar tillsammans i en samverkansgrupp för att uppnå en ökad nationell enhetlig i tillsynen och att de årligen tar fram en gemensam tillsynsriktning som sedan följs upp. 2016 års regeringsuppdrag har, enligt länsstyrelserna, inneburit att samverkansarbetet har fördjupats och blivit mer intensivt (dnr Ju2017/07001/L2).

För en fungerande ordning med gode män och förvaltare är det även, enligt regeringens mening, viktigt att länsstyrelsernas tillsynsvägledning fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Sedan 2009 har länsstyrelserna i uppgift att med råd

stödja överförmyndarna och överförmyndarnämnderna i deras verksamhet och därvid främja en enhetlig rättstillämpning. Länsstyrelserna ska också se till att utbildningen av överförmyndarna, ledamöterna i överförmyndarnämnderna och ersättare är tillfredsställande. I redovisningen av 2016 års regeringsuppdrag tar länsstyrelserna upp bl.a. att länsstyrelserna samverkar angående vilka frågor som bör framhållas vid kontakter med överförmyndarna och att tillsynsriktningen för 2018 kommer att fokusera på frågor kopplade till länsstyrelsernas tillsynsvägledande roll. Länsstyrelserna ska också ha fortsatt deras arbete med att utveckla riktlinjer för överförmyndarnas utbildning av gode män och förvaltare.

Regeringen ser positivt på att samordningen och samverkan mellan länsstyrelserna har förbättrats och att länsstyrelserna i större utsträckning fokuserar på frågor om tillsynsvägledning. Enligt regeringens mening är det viktigt att länsstyrelsernas arbete på dessa områden inte stannar upp, utan fortsätter i samma riktning. Regeringen har därför denna dag beslutat om ändringar i förmynderskapsförordningen (1995:379) som ålägger de ansvariga länsstyrelserna att aktivt verka för samordning och samverkan i frågor om tillsyn och tillsynsvägledning. Förordningsändringarna innebär också att länsstyrelsernas tillsynsvägledning ska bedrivas regelbundet och systematiskt och att den ska förmedlas på det sätt som bäst bidrar till att utveckla överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet. På så sätt ger ändringarna uttryck för att länsstyrelserna ska bedriva sitt arbete i enlighet med vad som i andra liknande sammanhang betecknas som god tillsynsvägledning. Det kan t.ex. innebära att länsstyrelserna inte bara ska ta fram och tillgängliggöra information eller riktlinjer, utan att de också aktivt måste se till att vägledningen nås och uppfattas av överförmyndarna.

Vidare har regeringen denna dag gett Statskontoret i uppdrag att utvärdera hur utvärdera hur länsstyrelsernas samordning av tillsyn och tillsynsvägledning på området för gode män och förvaltare fungerar och hur länsstyrelsernas samordning kan förbättras för att tillsynen och tillsynsvägledningen ska bli så effektiv och ändamålsenlig som möjligt (dnr Ju2018/02628/L2).

Ytterligare åtgärder behövs för att förbättra tillsynen

Det är viktigt att förändringsarbetet med att förbättra tillsynen över ställföreträdare och överförmyndare och med att anpassa och modernisera regelverket om ställföreträdare genomförs så snart som möjligt. Regeringen har,

som anges ovan, denna dag beslutat om förordningsändringar för att betona länsstyrelsernas ansvar för tillsynen och tillsynsvägledningen. Regeringen avser också att se över regelverket om gode män, förvaltare och andra ställföreträdare i syfte att säkerställa att reglerna är moderna och rättssäkra regler. Vissa av de problem och brister som har uppmärksammats bedömer regeringen emellertid bäst löses, åtminstone på kort sikt, genom uppdrag till de ansvariga länsstyrelserna i riktade frågor. Nedan redovisas de uppdrag till länsstyrelserna som regeringen bedömer är mest angelägna.

Närmare om uppdraget

Vägledande riktlinjer för överförmyndare och ställföreträdare

Det finns stora skillnader i de olika överförmyndarnas verksamhet. Att överförmyndarna har vitt skilda rutiner och arbetssätt riskerar att medföra att vissa verksamheter håller en lägre kvalitet än andra. En given utgångspunkt bör vara att rättssäkerheten för framför allt huvudmännen inte får vara beroende av var i landet dessa bor.

I slutrapporten med anledning av 2016 års regeringsuppdrag tar länsstyrelserna upp att flera åtgärder vidtas för att på olika sätt uppnå en ökad nationell enhetlighet i tillsynen. Till exempel arbetar länsstyrelserna med att ta fram gemensamma riktlinjer för inspektioner och med att enas om en gemensam kritiktrappa om hur och när kritik ska riktas mot överförmyndarnas handläggning. Som anges ovan kommer också länsstyrelsernas tillsynsriktning under 2018 att ta avstamp i frågor kopplade till länsstyrelsernas roll att lämna råd och genomföra kunskapsöverföring i riktade frågor.

Det är av avgörande betydelse att tillsynen i hela landet är effektiv och av hög kvalitet för att ordningen med gode män och förvaltare ska fungera på ett tillfredställande sätt. En fråga är därför hur det går att genom länsstyrelsernas tillsynsvägledning ytterligare förbättra förutsättningarna för att överförmyndarna – och även länsstyrelserna – ska tillämpa tillsynsreglerna på ett likvärdigt sätt.

Enligt regeringen finns det ett behov av vägledande riktlinjer på fler områden än de som länsstyrelserna tar upp i sin slutrapport. För att ställföreträdare och överförmyndare bättre ska få en uppfattning om vad som förväntas av dem behövs inte minst vägledning i fråga om hur ställföreträdare bör

redovisa sin förvaltning och om hur överförmyndare bör granska ställföreträdarens förvaltning. Genom riktlinjer i dessa frågor bör även länsstyrelsernas arbete underlättas eftersom det blir lättare för länsstyrelserna att bedriva en likvärdig tillsyn länsstyrelserna emellan. Länsstyrelserna får därför i uppdrag att ta fram vägledande riktlinjer på dessa områden.

För den som behöver god man eller förvaltare är det avgörande att den som utses är lämplig för uppdraget. Den som utses ska vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig. Av betydelse för vem som ska utses till god man eller förvaltare är den enskildes behov av hjälp, men också hans eller hennes grundläggande rättigheter och krav på att få leva ett så värdigt och gott liv som möjligt. I fråga om godmanskap för ensamkommande barn är detta viktigt inte minst för att barnet ska kunna utvecklas och uppnå sin fulla potential.

Sedan 2015 gäller att överförmyndaren aktivt ska kontrollera en persons lämplighet innan han eller hon förordnas till god man eller förvaltare. Hur omfattande denna kontroll bör vara kan givetvis variera från fall till fall, men ofta bör vissa generella kontrollåtgärder och rutiner kunna vidtas.

Som Riksrevisionen tar upp i sin rapport kontrollerar överförmyndare runt om i landet en persons lämplighet på skilda sätt. Det kan t.ex. handla om att överförmyndarna har olika syn på vilken betydelse det har att en ställföreträdare redan har många andra pågående uppdrag eller mer generellt på vad som ingår när lämplighetsbedömningar av ställföreträdare genomförs. För att uppnå en ökad likvärdighet i överförmyndarnas kontroll av en ställföreträdarens lämplighet bör länsstyrelserna därför även i denna fråga ta fram vägledande riktlinjer.

Förbättrad statistik

År 2015 infördes det i föräldrabalken och förmynderskapsförordningen regler om att det ska föras nationell statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet. Statistik förs sedan dess över bl.a. antalet ställföreträdarskap och ställföreträdare och fördelningen på olika kategorier av ställföreträdarskap. Som Riksrevisionen konstaterar i sin rapport är dock den statistik som tas fram för närvarande inte helt tillförlitlig. Det finns flera anledningar till detta, t.ex. att inte alla överförmyndare rapporterar in uppgifter och att de överförmyndare som rapporterar in uppgifter inte gör det på ett enhetligt sätt.

Statistik av hög kvalitet är viktig, inte minst för att kunna göra uppföljningar på området och för att kunna inrikta tillsynsarbetet. Av den anledningen gav regeringen 2016 de berörda länsstyrelserna i uppdrag att överväga hur statistiken kan användas i tillsynsverksamheten och om den behöver utvecklas i något avseende. Enligt länsstyrelserna pågår nu arbete med att göra systemet mer användarvänligt och länsstyrelserna avser även att ta ställning till om ytterligare uppgifter bör samlas in.

Regeringen anser att det är av stor betydelse att arbetet fortsätter med att förbättra statistikinsamlingen. Länsstyrelserna får därför i uppdrag att överväga i vilka avseenden insamlingen av statistik kan förbättras för att statistiken ska bli mer tillförlitlig och användbar i tillsynsverksamheten. Det kan t.ex. handla om vilka ytterligare uppgifter som bör samlas in och om hur det kan underlättas för överförmyndarna att lämna uppgifter och då på ett likvärdigt sätt. I uppdraget ingår att överväga om det bör tas fram vägledande riktlinjer för överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas lämnande av uppgifter till länsstyrelserna. Länsstyrelserna får föreslå de ändringar som bedöms nödvändiga. Vid genomförandet av uppdraget ska länsstyrelserna särskilt beakta att den insamlade statistiken ska kunna användas i tillsynsverksamheten. Vidare ska hänsyn tas till överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas möjligheter att samla in och till länsstyrelserna rapportera uppgifter om ställföreträdarverksamheten, till de kostnader som statistikinsamlingen medför för kommunerna och till den kommunala självstyrelsen.

På regeringens vägnar

Morgan Johansson

Mattias Pleiner

Kopia till

Fi/OFA SFÖ

Sveriges Kommuner och Landsting

Bilaga – Adresser

Länsstyrelsen i Stockholms län
Box 22067
104 22 Stockholm

Länsstyrelsen i Östergötlands län
581 86 Linköping

Länsstyrelsen i Skåne län
205 15 Malmö

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
403 40 Göteborg

Länsstyrelsen i Dalarnas län
791 84 Falun

Länsstyrelsen i Västernorrlands län
871 86 Härnösand

Länsstyrelsen i Norrbottens län
971 86 Luleå